

Olemme kaikki harhojen vallassa

”Eräs nainen yritti huomaamatta nuuhkia Skeptikko-lehteä.”

OSMO TAMMISALO

UNESSA TAPAHTUU OUTOJA ASIOITA. Fysiikan lait rikkoutuvat ja tapahtumaympäristö vaihtuu yhtäkkiä toiseksi. Unia katsellessamme emme silti havahdu: ”Hei, mitäs pelleilyä tämä on!?” Unessa kaikki näyttää olevan normaalia sisällöstä riippumatta.

Toisaalta unimaailman normaalius ei monilta osin eroa valveilla olost. Myös hereillä aivot rakentavat kuvia, jotka eivät vastaa todellisuutta. Todellisuuden tarkka havainnoiminen kun ei ole aivojen tehtävä. Niiden työtä on ohjata käyttäytymistä niin, että yksilö pysyy hengissä riittävän kauan, jotta jälkeläiset kykenevät huolehtimaan itsensä. Siihen aivot ovat kehittyneet, ja sen ne osaavat.

Tällaisia mietin, kun olin ensimmäistä kertaa Skepsiksen edustajana Minä olen -messuilla Finlandialolla Helsingissä. Siellä oli päivänselvää, että aivot eivät piittaa, vaikka niiden käsitys todellisuudesta olisi harhautunut kauas tieteen tarjoamasta kuvasta.

Messuilla kierrellessäni huomasin turtuvani huuhaan paljouteen. En jaksanut kauaa kummastella, mitä minkäkin hoidon tai loitsun takana väitettiin olevan. Hupaisia piirre osassa messukävijöitä oli se, että he näyttivät valppaasti vieroksuvan jotakin tiettyä huuhaata samalla hyväksyen jonkun toisen. ”Kristallihoito on humpuukia, mutta ääniresonanssionggit toimivat”, ”Kalevalainen jäsenkorjaus vaikuttaa pinnallisesti, mutta reiki hoitaa kokonaisvaltaisesti” tai ”Eivät enkelit ja yksisarviset vaan lohikäärmeet!”

Toki keskiverto messukävijän asenne taisi silti olla avoimen hyväksyvä kutakuinkin kaikkia uskomushoitaja kohtaan.

Messuilla jaoimme Skeptikko-lehtiä – moni yllättyi lehtien ilmaisuudesta – ja keskustelimme kävijöiden kanssa. Messuväestä arviolta 75-85 prosenttia oli naisia, mutta Skepsiksen vieraina heitä oli suunnilleen puolet. Jokunen naisiasiakas sanoi ottavansa lehden miehelleen.

Eräs nainen yritti huomaamattani nuuhkia lehteä, muka selailen sitä. Hän nolostui hieman, kun yhtä ohimennen kysyin, pitääkö hänkin tuoreen lehden tuoksusta. Skeptikko joka tapauksessa kelpasi hänelle. Ehkä sitä illalla käytettiin eteristen öljyjen korvikkeena.

Moni messuvieras ohitti pisteemme vienosti hymyillen. Joku kävi jopa toteamassa, että ”Ai teidätkin on pääs-

etty tänne”. Naureskelin hänelle, että järjestäjille taitaa raha kelvata. Ensikertalaisen silmään pisti, miten asian- tuntevasti ja ystävällisen kiinnostuneena skeptikkokollegani Ville Aarnikko ja Santtu Puukka jaksoivat pöydän luona vierailleita ihmisiä jututtaa.

JONKUN ON EROTTAUDUTTAVA

PALATAAN MIELEN TOIMINTAAN. On ilmeistä, että inhimillinen kokemus riippuu suurelta osin opituista ennako-odotuksista. Olemme esimerkiksi tottuneet siihen, että valo tulee ylhäältä. Siksi varjostuksen paikka saa ympyränmuotoisen kuvan näyttämään kuperalta, jos varjostus on ympyrän alaosassa, ja koveralta, jos varjostus on yläosassa.

Ei siis ole niin, että harhanäyt vaivaisivat vain huuhaamessulaisia. Olemme kaikki harhojen vallassa. Eräässä mielessä todellisuuskin on vain ihmisten yhteisesti kokemaa aistiharhoja. (Tosin en suosi tällaista määritelmällistä epämääräisyyttä. Todellisuus on asiat, jotka ovat olemassa, vaikkemme uskoisi niihin.)

Miksi osalla ihmisistä ennako-odotukset sitten ovat harhautuneet niin kauas tieteellisen tutkimuksen antimasta kuvasta? Syytä kannattaa etsiä yksilön lähiympäristöstä. Mikäli ystävät ja läheiset puhuvat kritiikittömästi vaikkapa kehon meridiaaneista tai asuintalon fengshuista, yksilön kannattaa niihin uskoa ja joskus jopa viritettyä niiden ”aistimiseen” – ainakin mikäli hän haluaa ympäristönsä arvostusta. Ja sitä useimmat meistä haluavat. Aivoille ei ole yhdentekevää, mitä muut ajattelevat. Se on läpi lajihistorian määrännyt yksilön kohtalon.

Ympäristön istuttamista ennako-odotuksista pääsemme Skepsiksen tehtävään, messuilla ja muutoinkin. Jonkun on kerrottava, miten hoitotehoväitteitä voidaan tutkia puolueettomasti. Jonkun on tuotava esiin tutkimukseen nojavia näkemyksiä siitä, miten maailma toimii ja mitä ihmis- mielessä tapahtuu. Jonkun on erottauduttava.

On kenties julmaa kritisoida ihmisten uskomuksia, etenkin jos he uskomustensa avulla saavat elantonsa ja/tai sosiaalista arvostusta. Mutta vaihtoehto on julmempi. Perusteettomien uskomusten sivuuttaminen on ihmisten altistamista äiti-ammojen, deepakchoprien ja muiden puoskareiden hyväksikäytölle.